

ՆԱԲԻՆԵ ՂԼԵՉՅԱՆ

ՓԱՅՏԱՆՅՈՒԹԻ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՓՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

DOI: 10.24234/journalforarmenianstudies.v1i72.243

ԱՍՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածում իրականացվում է Հայաստանում փայտանյութի գեղարվեստական փորագրության ձևավորման, զարգացման և արդի վերաիմաստավորման համակողմանի գիտական վերլուծություն: Ուսումնասիրության նպատակն է բացահայտել հայկական փայտափորագրության պատմամշակութային հիմքերը, սիմվոլիկ և գեղագիտական առանձնահատկությունները, ինչպես նաև գնահատել դրա դերը ժամանակակից արվեստագիտական և կրթական գործընթացներում: Ինչպես նաև համադրել տարբեր գիտական մոտեցումները և վերլուծել դրա զարգացման պատճառահետևանքային գործոնները ժամանակակից պայմաններում:

Հետազոտության խնդիրներն են՝

- սահմանել փայտի գեղարվեստական փորագրության հասկացությունը որպես մշակութային երևույթ,
- ներկայացնել դրա տեղը դեկորատիվ-կիրառական արվեստի համակարգում,
- բացահայտել սիմվոլիկ, գեղագիտական և կիրառական բաղադրիչների փոխհարաբերությունը,
- հիմնավորել ժամանակակից կրթական և սոցիալական նշանակությունը:

Հոդվածի գիտական նորույթը կայանում է փայտի փորագրության համապարփակ մեկնաբանության մեջ՝ որպես ոչ միայն տեխնիկական հմտության, այլև մշակութային հաղորդակցության համակարգի:

Հետազոտությունը հիմնված է պատմահամեմատական, մշակութաբանական և համակարգային մոտեցումների վրա, որոնք հնարավորություն են տալիս դիտարկել փայտի փորագրությունը որպես ազգային ինքնության արտահայտման ձև և

նյութական մշակույթի կարևոր բաղադրիչ: Վերլուծության արդյունքում ցույց է տրվում, որ հայկական փայտափորագրությունը ձևավորվել է եկեղեցական, կենցաղային և ճարտարապետական միջավայրերի փոխազդեցության պայմաններում՝ պահպանելով ազգային զարդանախշային համակարգը և սիմվոլիկ պատկերացումները:

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. փայտի գեղարվեստական փորագրություն, դեկորատիվ-կիրառական արվեստ, մշակութային սիմվոլիկա, գեղագիտական կրթություն, ստեղծագործական մտածողություն, կրթամեթոդական մոդել:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Դեկորատիվ-կիրառական արվեստը մարդկության մշակութային զարգացման պատմության մեջ հանդես է եկել ոչ միայն որպես գեղագիտական ինքնարտահայտման միջոց, այլև որպես սոցիալական հիշողության, ինքնության և արժեքային համակարգի կրող: Այդ համատեքստում փայտանյութի գեղարվեստական փորագրությունը զբաղեցնում է առանձնահատուկ տեղ՝ համադրելով նյութական մշակույթը, խորհրդանշական մտածողությունը և ստեղծագործական տեխնիկան:

Փայտը որպես կենսաբանական և մշակութային նյութ մշտապես եղել է մարդու գործունեության կենտրոնում: Նրա մատչելիությունը, մշակման հեշտությունը և ֆունկցիոնալ բազմազանությունը հնարավորություն են տվել ձևավորել գեղարվեստական մշակման հարուստ ավանդույթներ: Սակայն ժամանակակից մշակութային միջավայրում փայտի գեղարվեստական փորագրությունը բախվում է մի շարք մարտահրավերների՝ կապված տեխնոլոգիական առաջընթացի, զանգվածային արտադրության, գեղարվեստական արժեքների փոփոխության և կրթական համակարգի վերափոխման հետ (Соболев Н., 1934):

Փայտի գեղարվեստական փորագրությունը կարելի է սահմանել որպես դեկորատիվ-կիրառական արվեստի ձև, որի հիմքում ընկած է փայտի մակերեսի նպատակային մշակումը՝ գեղագիտական պատկերների, զարդանախշերի կամ խորհրդանշական կառուցվածքների ստեղծման նպատակով: Այս գործընթացը միավորում է տեխնիկական հմտությունը, նյութի ֆիզիկական առանձնահատկությունների ընկալումը և ստեղծագործական երևակայությունը:

Փայտանյութի գեղարվեստական փորագրությունը Հայաստանի մշակութային ժառանգության անբաժանելի բաղադրիչներից է, որն իր պատմական զարգացման ընթացքում ձևավորվել է ազգային աշխարհընկալման, քրիստոնեական պատկերագրության և ժողովրդական գեղարվեստական մտածողության փոխազդեցությամբ (**Ղազարյան Մ., 1989**): Հայկական փայտափորագրությունը հանդես է եկել որպես ոչ միայն դեկորատիվ-կիրառական արվեստի ձև, այլև որպես մշակութային ինքնության պահպանման և փոխանցման միջոց:

Հայկական դիտանկյունից փայտի գեղարվեստական մշակումը պետք է դիտարկել հայ մշակույթի նյութական և հոգևոր շերտերի փոխկապակցվածության համատեքստում: Հայկական ավանդական փորագրության մեջ արտահայտված են բնապաշտական արմատներ, արևային և բուսական սիմվոլիկա, խաչային կոմպոզիցիաներ, ինչպես նաև միջնադարյան եկեղեցական արվեստին բնորոշ ոճական առանձնահատկություններ (**Бобринский А., 1911**): Այս առումով փայտափորագրությունը հանդես է գալիս որպես ազգային նշանային համակարգի կրող:

Հայկական փայտափորագրությանը բնորոշ են.

- խաչային հորինվածքներ
- խաղողի վազի և նռան մոտիվներ
- կենաց ծառի պատկերային կառուցվածք
- երկրաչափական և հյուսվածքային զարդանախշեր

Այս պատկերները ոչ միայն գեղագիտական ձևավորում են, այլև արտահայտում են կենսափիլիսոփայական և հոգևոր գաղափարներ՝ կապված հարատևության, պտղաբերության, հավատքի և համայնքային ամբողջականության հետ:

Հետևաբար, փայտի փորագրության տեսական մեկնաբանությունը Հայաստանում չի կարող սահմանափակվել տեխնիկական հմտության կամ կոմպոզիցիոն կառուցվածքի ուսումնասիրությամբ: Այն պետք է ներառի ազգային սիմվոլիկ համակարգի վերլուծություն և պատմամշակութային համատեքստի ուսումնասիրություն (**Әленвуд Ә., 2018**): Այսպես, Ա. Ֆ. Աֆանասիևի գրքում՝ որը երկար ժամանակ Խորհրդային Միությունում և Ռուսաստանում փայտի փորագրության

վերաբերյալ հիմնական աշխատանքն էր, մեծ ուշադրություն է դարձվում անվտանգության միջոցառումներին, նյութերին և գործիքներին, բայց գեղարվեստական և ստեղծագործական աշխատանքի համար արդարացում չկա (Ղազարյան Մ., 1989): Հաշվի առնելով հայկական ժողովրդական, դեկորատիվ ու կիրառական արվեստի տարբերությունները տարբեր սոցիալական շերտերի տնտեսական զարգացման տեսանկյունից, կարելի է պատկերացնել բարձր արվեստի հակադրությունը օգտակար առօրյա կյանքին: Մասնագիտական արհեստանոցներում դասավանդման մեթոդները բնութագրվում էին մեծ թվով նյութերի նմուշների առկայությամբ՝ նկարներով և ուրվագծերով թերթիկներ, կատալոգներ, իսկ ավելի ուշ՝ տպագիր թերթիկներ և փորագրություններ, որոնք պատկերում էին արհեստի բոլոր տեսակի օրինակներ՝ թե՛ տարբեր, թե՛ պատրաստի արտադրանք (Ղազարյան Մ., 1989): Մյուս կողմից, փայտի փորագրության ժողովրդական արվեստը, մեր դեպքում, միշտ հենվել է ավելի ֆունկցիոնալ և խորհրդանշական բաղադրիչների վրա՝ առարկայի օգտագործման հեշտությանը և մակերեսին կիրառվող պատկերների սրբազան նպատակին (Խողերյան Բ., Հարությունյան Ա., Աղաջանյան Մ., Սոսյան Մ., Տաբիրյան Գ., 2009): Օրինակ, փայտի փորագրությանը տիրապետելը պահանջում է հետևյալ անձնական և մասնագիտական որակները՝ համառություն, մեթոդական աշխատանք, արդյունքների վրա կենտրոնացում, աշխատանքի որակի ձգտում և ճշգրտություն: Կարելի է ենթադրել, որ դասագրքերը միայն մասամբ են կարող օգնել դրանց զարգացմանը, բայց արդյունքների են հասնում տարբեր միջոցներով:

Գեղարվեստական փորագրությունը տարբերվում է սովորական արհեստագործական մշակման ձևերից նրանով, որ այստեղ առաջնային է ոչ միայն օգտակար ֆունկցիան, այլև գեղարվեստական հաղորդագրությունը (Подольский Ю., 2014): Փորագրված մակերեսը հանդես է գալիս որպես մշակութային տեքստ, որը փոխանցում է ժամանակաշրջանի գեղագիտական իդեալները, հավատալիքները և սոցիալական կառուցվածքը:

Տեսական տեսանկյունից փայտի փորագրությունը կարելի է դիտարկել երեք հիմնական մակարդակներում.

1. **Նյութական մակարդակ** – փայտի ֆիզիկական կառուցվածքը, տեսակները, դիմադրողականությունը և մշակման հնարավորությունները
2. **Գեղարվեստական մակարդակ** – ձևի, ուրվագծի, կոմպոզիցիայի և զարդանախշի համակարգը
3. **Սիմվոլիկ մակարդակ** – նշանների և պատկերների իմաստային բովանդակությունը

Այս երեք բաղադրիչների փոխազդեցությունն է ձևավորում փորագրության ամբողջական գեղարվեստական արժեքը:

Դեկորատիվ-կիրառական արվեստը բնութագրվում է գեղարվեստականության և գործնականության միասնությամբ: Փայտի փորագրությունը այդ համակարգում հանդես է գալիս որպես կամրջող օղակ՝ կապելով կենցաղային առարկաները արվեստի հետ:

Փորագրված կարող են լինել՝

- կահույքի տարրեր
- ճարտարապետական դեկորներ
- կենցաղային սպասք
- ծիսական առարկաներ

Այս բազմազանությունը ցույց է տալիս, որ փորագրությունը երբեք չի սահմանափակվել զուտ գեղարվեստական ոլորտով, այլ ներթափանցել է մարդու առօրյա կյանք:

Տեսականորեն այն կարելի է դիտարկել որպես «ֆունկցիոնալ արվեստ», որտեղ գեղագիտական ձևավորումը բարձրացնում է առարկայի արժեքը ոչ միայն նյութական, այլև մշակութային առումով (**Ղազարյան Մ., 1989**): Այս մոտեցումը հակադրվում է ժամանակակից սպառողական մշակույթին, որտեղ գերակշռում է արագ արտադրությունն ու ստանդարտացումը:

Փայտի գեղարվեստական փորագրության կարևորագույն առանձնահատկություններից է սիմվոլիկ մտածողության ներգրավումը:

Զարդանախշերը հաճախ արտահայտել են՝

- բնության ցիկլերը

- բարօրության և պաշտպանության գաղափարները
- հասարակական կարգավիճակը
- կրոնական պատկերացումները

Այսպիսով, փորագրությունը հանդես է եկել որպես ոչ վերբալ հաղորդակցության ձև, որտեղ յուրաքանչյուր պատկեր ունեցել է իմաստային ծանրաբեռնվածություն:

Ֆունկցիոնալության և գեղագիտության փոխհարաբերությունը պատմականորեն եղել է դինամիկ: Ավանդական հասարակություններում դրանք համընկել են՝ առարկան գեղեցկացվել է իր նշանակությունը բարձրացնելու նպատակով: Ժամանակակից արվեստում, սակայն, հաճախ տեղի է ունենում դրանց տարանջատում, երբ գեղարվեստական ձևը կարող է լիովին կորցնել գործնական նշանակությունը (**Խողերյան Բ., Հարությունյան Ա., Աղաջանյան Մ., Սոսյան Մ., Տափրյան Գ., 2009**):

Գեղագիտական արժեքը ձևավորվում է երեք գործոնի համադրությամբ.

- նյութի բնական գեղեցկություն
- ձևի ներդաշնակություն
- մշակութային բովանդակություն

Փայտի փորագրության յուրահատկությունը հենց այս համադրման մեջ է, որը նրան դարձնում է ոչ միայն դեկորատիվ ձևավորում, այլ ամբողջական մշակութային արտահայտություն:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտության մեթոդաբանական հիմքը կառուցված է պատմահամեմատական, մշակութաբանական և համակարգային մոտեցումների վրա: Այս մեթոդները հնարավորություն են տալիս ուսումնասիրել հայկական փայտանյութի գեղարվեստական փորագրության ձևավորման պատմական փուլերը, բացահայտել դրա սիմվոլիկ և գեղագիտական առանձնահատկությունները: Միաժամանակ կիրառվել է համեմատական վերլուծության մեթոդը՝ տարբեր մշակութային միջավայրերում ձևավորված փորագրական ավանդույթները համադրելու նպատակով: Հետազոտության ընթացքում օգտագործվել են նաև դիտարկման և ռեֆլեկտիվ

վերլուծության մեթոդներ, որոնք նպաստում են թեմայի բազմակողմանի ուսումնասիրությանը:

ՔՆՆԱԸԿՈՒՄ

Մշակութաբանական տեսությունը փայտի գեղարվեստական փորագրությունը դիտարկում է որպես սիմվոլիկ հաղորդակցության ձև: Այս մոտեցումը հատկապես կարևոր է հայկական արվեստի ուսումնասիրության համար, քանի որ ազգային զարդանախշային համակարգը խորը արմատներ ունի նախաքրիստոնեական և քրիստոնեական մշակույթում (Matveeva T., 1989):

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հայկական փայտափորագրության մեջ տարածված պատկերները՝

1. խաչային հորինվածքներ,
2. խաղողի ողկույզներ,
3. նռան պատկերներ,
4. կենաց ծառի սիմվոլիկ կառուցվածքներ,

արտահայտում են ազգային աշխարհընկալման առանցքային գաղափարներ:

Մշակութաբանական մոտեցման առավելությունն այն է, որ այն բացահայտում է փորագրության իմաստային խորությունը: Սակայն միայն սիմվոլիկ վերլուծությունը չի ապահովում տեխնիկական և կրթական զարգացման հիմնավորումը (Ղազարյան Մ., 1989): Այս հայեցակարգի ակունքներում կանգնած է **Paulo Freire**, որի տեսության համաձայն սովորողը պետք է հանդես գա որպես գիտելիքի համաստեղծող, այլ ոչ թե պասիվ ընդունող (Некрасова М., 2013):

Փայտի գեղարվեստական փորագրության ուսուցման համատեքստում Ֆրաեյրի մեթոդը ենթադրում է՝

- սովորողների սեփական մշակութային փորձի ներգրավում
- ավանդական նախշերի իմաստային վերլուծություն
- ստեղծագործական որոշումների հիմնավորում

Այս մոտեցման շրջանակում փորագրությունը դադարում է լինել մեխանիկական կրկնություն և վերածվում է գիտակցված գեղարվեստական գործունեության: Սովորողները ոչ միայն յուրացնում են տեխնիկան, այլև հասկանում են, թե ինչու են

որոշ ձևեր գոյացել, ինչ սոցիալական և մշակութային գործառույթ են կատարել (Խողերյան Բ., Հարությունյան Ա., Աղաջանյան Մ., Սոսյան Մ., Տաբիրյան Գ., 2009):

Պատճառահետևանքային տեսանկյունից այս մեթոդը նպաստում է մոտիվացիայի աճին, քանի որ ուսուցման գործընթացը կապվում է անձնական փորձի և ինքնարտահայտման հետ: Արդյունքում ձևավորվում է ոչ միայն մասնագիտական հմտություն, այլ նաև ստեղծագործական ինքնուրույնություն (Федоров П., 2016):

Ժամանակակից կրթամեթոդական մոտեցումները կարևորում են ոչ միայն հմտության ձևավորումը, այլև սովորողի ինքնավերլուծական և ստեղծագործական կարողությունների զարգացումը (Романцев Г., Ефанов А., Бычкова Е., 2018): Հայկական փայտագործության դասերի շրջանակում առանձնահատուկ նշանակություն է ստանում ռեֆլեկտիվ ուսուցման մեխանիզմների կիրառումը, քանի որ ոլորտը միավորում է տեխնիկական վարպետությունը, ազգային սիմվոլիկական և գեղագիտական մտածողությունը:

«Վարդ, փուշ, բողբոջ» մեթոդը հանդիսանում է կառուցվածքային ռեֆլեկտիվ գործիք, որը թույլ է տալիս ուսումնական գործընթացը դիտարկել որպես զարգացման շարունակական համակարգ: Այն ապահովում է եռաստիճան վերլուծություն՝

1. Վարդ (դրական կողմեր)
2. Փուշ (խնդիրներ, դժվարություններ)
3. Բողբոջ (զարգացման հեռանկարներ)

Այս կառուցվածքը համադրելի է ստեղծագործական գործունեության փուլային տրամաբանության հետ և արդյունավետորեն կիրառելի է հայկական փայտագործության ուսուցման գործընթացում (Галкина М., 2017):

Ֆրաերի երկխոսական մոտեցման և «վարդ, փուշ, բողբոջ» մեթոդի համադրումը ձևավորում է ուսուցման ամբողջական համակարգ, որը ներառում է՝

- գիտակցված ուսումնառություն
- մշակութային վերլուծություն
- ստեղծագործական ինքնազարգացում

Այս մոդելի առավելությունը կայանում է նրանում, որ այն միաժամանակ զարգացնում է երեք առանցքային հմտություն.

1. Տեխնիկական վարպետություն
2. Քննադատական մտածողություն
3. Գեղարվեստական ինքնարտահայտում

Համեմատական տեսանկյունից ավանդական կրկնօրինակման մեթոդները հիմնականում կենտրոնացած են միայն առաջին բաղադրիչի վրա: Ժամանակակից ինտեգրված մոտեցումը, հակառակը, ստեղծում է բազմաչափ կրթական միջավայր:

Ժամանակակից կրթական համակարգում փայտի գեղարվեստական փորագրության ուսուցումը կարող է վերածվել ոչ միայն մասնագիտական պատրաստման, այլև անձնային զարգացման հզոր գործիքի (Любкеманн К., 2015): Հայկական մշակույթի պահպանման և փոխանցման գործընթացում կրթական մեթոդների ընտրությունը ունի ռազմավարական նշանակություն: Ռեֆլեկտիվ մեթոդների կիրառումը փայտագործության դասերին նպաստում է ոչ միայն տեխնիկական կատարելագործմանը, այլև ազգային ինքնագիտակցության ձևավորմանը (James B. Johnstone., 1971): Սովորողը դառնում է ոչ թե զուտ կատարող, այլ մշակութային ժառանգության գիտակցված շարունակող: «Վարդ, փուշ, բողբոջ» մեթոդը հայկական փայտագործության ուսուցման գործընթացում հանդես է գալիս որպես արդյունավետ ռեֆլեկտիվ գործիք, որը համադրում է տեխնիկական, գեղագիտական և հայագիտական բաղադրիչները:

Հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ փայտի փորագրության ժամանակակից զարգացումը հնարավոր է միայն տեսական և գործնական բաղադրիչների համադրման պայմաններում: Միմվոլիկ իմաստային համակարգի գիտակցված յուրացումը բարձրացնում է ստեղծագործական աշխատանքի որակը:

Քննարկման արդյունքում հիմնավորվում է, որ կրթական գործընթացում ռեֆլեկտիվ մեթոդների կիրառումը նպաստում է ոչ միայն տեխնիկական հմտությունների, այլ նաև գեղագիտական մտածողության ձևավորմանը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Փայտանյութի գեղարվեստական փորագրության իրականացված տեսական, մշակութաբանական և կրթամեթոդական վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս այն դիտարկել որպես բազմաշերտ և համակարգային բնույթ ունեցող

արվեստագիտական երևույթ: Այն հանդես է գալիս ոչ միայն որպես դեկորատիվ-կիրառական գործունեության ձև, այլև որպես մշակութային հաղորդակցության, արժեքների փոխանցման և գեղագիտական ինքնագիտակցության ձևավորման միջոց:

Հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ փայտի գեղարվեստական փորագրությունը կառուցվածքային առումով միավորում է նյութական, գեղարվեստական և սիմվոլիկ բաղադրիչները: Նյութի ֆիզիկական հատկությունները պայմանավորում են տեխնիկական հնարավորությունները, կոմպոզիցիոն կառուցվածքը ձևավորում է տեսողական ամբողջականությունը, իսկ սիմվոլիկ համակարգը ապահովում է մշակութային իմաստային բովանդակությունը: Այս բաղադրիչների ներդաշնակությունը հանդիսանում է արվեստի տվյալ ձևի ամբողջականության հիմնական նախապայմանը:

Կրթական համատեքստում հիմնավորվում է, որ փայտի գեղարվեստական փորագրության արդյունավետ ուսուցումը պետք է կառուցվի երկխոսական, ստեղծագործական և ռեֆլեկտիվ մեթոդների համադրման վրա: Նման մոդելը նպաստում է ոչ միայն տեխնիկական հմտությունների ձևավորմանը, այլև քննադատական մտածողության, գեղագիտական ընկալման և մշակութային ինքնագիտակցության զարգացմանը: Գիտակցված ուսումնառությունը վերափոխում է փորագրությունը՝ մեխանիկական գործողությունից դարձնելով ստեղծագործական ինքնարտահայտման գործընթաց:

Ամփոփելով կարելի է արձանագրել, որ փայտանյութի գեղարվեստական փորագրությունը ժամանակակից պայմաններում ունի վերաիմաստավորման և վերակառուցման ներուժ: Նրա զարգացումը հնարավոր է միայն ավանդույթի և նորարարության համադրման, տեսական և գործնական բաղադրիչների ինտեգրման, ինչպես նաև կրթական համակարգում համակարգային մոտեցման կիրառման միջոցով:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ղազարյան Մ. (1989), Փայտի գեղարվեստական փորագրությունը Հայաստանում, (Գիտ. խմբագիր՝ Բ. Առաքելյան), ՀԽՍՀ Մինիստրների

խորհրդին առընթեր պատմության և կուլտուրայի հուշարձանների պահպանության և օգտագործման գլխավոր վարչություն, Հայաստանի ազգագրության պետական թանգարան: Երևան, «Խորհրդային գրող» հրատ.:

2. **Խողերյան Բ., Հարությունյան Ա., Աղաջանյան Մ., Սոսյան Մ., Տաբիրյան Գ. (2009)**, «Փայտանյութի ֆիզիկամեխանիկական հատկությունները» թեմայի դասավանդման առանձնահատկությունները» Խ.Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ-ում մշակված մեթոդով, «Մանկավարժական միտք» հանդես, 2013 թ. 1-2, էջ75, <https://old.aspu.am/website/images/journal/335.pdf>
3. **Бобринский А. (1911)**, Народные русские деревянные изделия. Предметы домашнего, хозяйственного и отчасти церковного обихода. Вып. 1. М., 22 с., <http://e-heritage.ru/Book/69295>
4. **Галкина М. (2017)**, Организация детских выставок, конкурсов и фестивалей рисунка как консолидирующий фактор системы непрерывного художественного образования Московской области // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Педагогика, № 4. с. 92–97. <https://scispace.com/pdf/organizing-children-s-exhibitions-competitions-and-festivals-1oonh8lhtj.pdf>
5. **Любкеманн К. (2015)**, Резьба ножом. Поделки из веток, Москва, Издательство АСТ Кладезь.
https://www.troykaonline.com/files/pdf/9785171073787.pdf?srsId=AfmBOooeW6COW7vxGnmqfavwy0suN1nzp_T8ZnmFwQscoWnv8MAUdP5B
6. **Матвеева Т. (1989)**, Мозаика и резьба по дереву. Москва, <https://science.totalarch.com/book/3712.rar>
7. **Некрасова М. (2013)**, Народное искусство. Русская традиционная культура и православие XVIII–XXI вв. Традиции и современность. Москва, МИР НАУКИ, КУЛЬТУРЫ, ОБРАЗОВАНИЯ. № 1
8. **Подольский Ю. (2014)**, Резьба по дереву. Техники, приемы, изделия. Белгород, «Книжный Клуб».
9. **Романцев Г., Ефанов А., Бычкова Е. (2018)**, Профессиональное ремесленное образование как социально-педагогическая проблема // Вестник Московского

- государственного областного университета. Серия: Педагогика, № 1, с. 170–181.
https://elar.uspu.ru/bitstream/ru-uspu/25918/1/978-5-8050-0650-1_041.pdf
10. **Соболев Н. (1934)**, Русская народная резьба по дереву, Москва, Ленинград.
https://www.booksite.ru/fulltext/trade/Sobolev_Russkaya_narodnaya_rezba_po_derevu.pdf
11. **Федоров П. (2016)**, Резчик-любитель. Москва, ООО «Издательство «Э».
https://litres.com/book/p-a-fedorov/rezchik-lubitel-21568445/read/?srsltid=AfmBOorVtTJyP5r1LAisWyBPaj_F_SeDqyBhZfjfdSAL8kk5IuC_0JuG
12. **Эленвуд Э. (2018)**, Резьба по дереву / пер. с англ. О. Смирнова. Москва, 192 с.
<https://ndc.book24.ru/pim/products/images/78/59/018edf78-b98d-76ab-97fc-54ea52977859.pdf>
13. **James B. Johnstone (1971)**, Woodcarving Techniques & Projects. London, 84 p.
<https://www.biblio.com/book/woodcarving-techniques-projects-sunset-book-johnstone/d/1565526115?srsltid=AfmBOorYAKPwAduLDEdzORgtC8UOfI-3zvfO2y-Zld0u-9zu7HbTnEhn>

REFERENCES

1. **Ghazaryan M. (1989)**, P'ayti gegharvestakan p'oragrowt'yowny' Hayastanowm /Artistic Wood Carving in Armenia/, (Scientific editor: B. Arakelyan), General Department for the Preservation and Use of Historical and Cultural Monuments under the Council of Ministers of the Armenian SSR, State Museum of Ethnography of Armenia: Yerevan, "Soviet Writer" Publishing House.
2. **Khoderyan B., Harutyunyan A., Aghajanyan M., Sosyan M., Tabiryan G. (2009)**, «P'aytanyowt'i fizikamexanikakan hatkows'yownnery'» t'emayi dasavandman ar'and'nahatkows'yownnery'» X.Abovyani anvan HPMH-owm mshakvac' met'odov /"Peculiarities of Teaching the Subject "Physical and Mechanical Properties of Wood" by the Method Developed at the Kh. Abovyan ASPU"/, "Pedagogical Thought" Journal, 2013, pp. 1-2, p. 75, <https://old.aspu.am/website/images/journal/335.pdf>
3. **Bobrinsky A. (1911)**, Narodnyye russkiye derevyannyye izdeliya. Predmety domashnego, khozyaystvennogo i otchasti tserkovnogo obikhoda /Traditional Russian

- wooden crafts. Items for household, commercial, and, to some extent, religious use. e/. Vyp. 1. M., 22 c. <http://e-heritage.ru/Book/69295>
4. **Galkina M. (2017)**, Organizatsiya detskikh vystavok, konkursov i festivaley risunka kak konsolidiruyushchiy faktor sistemy nepreryvnogo khudozhestvennogo obrazovaniya Moskovskoy oblasti /Organization of children's exhibitions, contests and festivals of drawing as a consolidating factor of the continuous art education system of the Moscow region/ // Bulletin of the Moscow State University. Series: Pedagogika, № 4. c. 92–97. <https://scispace.com/pdf/organizing-children-s-exhibitions-competitions-and-festivals-1oonh8lhtj.pdf>
 5. **Любкеманн К. (2015)**, Rez'ba nozhom. Podelki iz vetok /Knife carving. Crafts from branches/, Moscow, AST Publishing House. https://www.troykaonline.com/files/pdf/9785171073787.pdf?srsId=AfmBOoeW6COW7vxCnmqfavwy0suN1nzp_T8ZnmFwQscoWnv8MAUdP5B
 6. **Matveeva T. (1989)**, Mozaika i rez'ba po derevu /Mosaic and wood carving/. Moscow, <https://science.totalarch.com/book/3712.rar>
 7. **Nekrasova M. (2013)**, Narodnoye iskusstvo. Russkaya traditsionnaya kul'tura i pravoslaviye XVIII–XXI vv. Traditsii i sovremennost' /Folk art. Russian traditional culture and orthodoxy of XVIII-XXI centuries. Traditions and modernity/, Moscow, WORLD OF SCIENCE, CULTURE, IMAGERY. No. 1:
 8. **Podolsky Yu. (2014)**, Rez'ba po derevu. Tekhniki, priyemy, izdeliya /Carving on the tree. Techniques, methods, products/. Belgorod, “Book Club”.
 9. **Romantsev G., Efanov A., Bychkova E. (2018)**, Professional'noye remeslennoye obrazovaniye kak sotsial'no-pedagogicheskaya problema /Professional Craft Education as a Social and Pedagogical Problem/ // Bulletin of Moscow State Regional University. Series: Pedagogy, No. 1, pp. 170–181. https://elar.uspu.ru/bitstream/ru-uspu/25918/1/978-5-8050-0650-1_041.pdf
 10. **Sobolev N. (1934)**, Russkaya narodnaya rez'ba po derevu /Russian Folk Wood Carving/, Moscow, Leningrad. https://www.booksite.ru/fulltext/trade/Sobolev_Russkaya_narodnaya_rezba_po_derevu.pdf

11. Fedorov P. (2016), Rezchik-lyubitel' /Amateur Wood Carver/, Moscow, OOO Izdatelstvo E. https://litres.com/book/p-a-fedorov/rezchik-lubitel-21568445/read/?srsltid=AfmBOorVtTjyP5rLAisWyBPaj_F_SeDqyBhZFjfdSAL8kk5IuC_0JuG
12. Ellenwood E. (2018), Rez'ba po derevu /Wood Carving/ / translated from English by O. Smirnova. Moscow, 192 p. <https://ndc.book24.ru/pim/products/images/78/59/018edf78-b98d-76ab-97fc-54ea52977859.pdf>
13. James B. Johnstone (1971). Woodcarving Techniques & Projects. London, 84 p. <https://www.biblio.com/book/woodcarving-techniques-projects-sunset-book-johnstone/d/1565526115?srsltid=AfmBOorYAKPwAduLDEdzORgtC8UOfI-3zvfO2y-Zld0u-9zu7HbTnEhn>

Нарине Глечян

Художественная резьба по дереву в Армении

Заключение

Ключевые слова и выражения: *художественная резьба по дереву, декоративно-прикладное искусство, культурная символика, эстетическое образование, творческое мышление, образовательнометодическая модель.*

Проведённый теоретический, культурологический и образовательнометодический анализ художественной резьбы по дереву позволяет рассматривать её как многослойное и системное явление в области искусствоведения. Она выступает не только формой декоративно-прикладного художественного творчества, но и средством культурной коммуникации, передачи ценностей и формирования эстетического сознания.

Результаты исследования показывают, что художественная резьба по дереву структурно объединяет материальные, художественные и символические компоненты. Физические свойства древесины определяют технические возможности ремесла, композиционная структура обеспечивает визуальную целостность, а символическая система формирует культурно-смысловое содержание. Гармоничное взаимодействие этих компонентов является основным условием художественной целостности данного вида искусства.

В образовательном контексте обосновывается, что эффективное обучение художественной резьбе по дереву должно строиться на интеграции диалогических, творческих и рефлексивных методов. Такой подход способствует не только формированию технических навыков, но и развитию критического мышления, эстетического восприятия и культурного самосознания. Осознанное обучение преобразует процесс резьбы по дереву из механического действия в форму творческого самовыражения.

В целом можно заключить, что художественная резьба по дереву в современных условиях обладает значительным потенциалом для переосмысления и обновления. Её устойчивое развитие возможно лишь при условии сочетания традиций и новаторства, интеграции теоретических и практических компонентов, а также применения системного подхода в образовательной среде.

Narine Ghlechyan

ARTISTIC WOOD CARVING IN ARMENIA

Conclusions

Keywords and expressions: *artistic wood carving, decorative and applied arts, cultural symbolism, aesthetic education, creative thinking, educational methodological model.*

The theoretical, cultural, and educational-methodological analysis of artistic wood carving allows it to be interpreted as a multilayered and systemic phenomenon within art studies. It functions not only as a form of decorative and applied artistic practice but also as a means of cultural communication, transmission of values, and the formation of aesthetic awareness.

The results of the research demonstrate that artistic wood carving structurally integrates material, artistic, and symbolic components. The physical properties of wood determine the technical possibilities of the craft, the compositional structure ensures visual integrity, and the symbolic system provides cultural and semantic meaning. The harmonious interaction of these components constitutes the essential condition for the artistic completeness of this form of art.

Within the educational context, the study substantiates that effective teaching of artistic wood carving should be based on the integration of dialogical, creative, and reflective methods. Such an approach contributes not only to the development of technical skills but also to the enhancement of critical thinking, aesthetic perception, and cultural self-awareness. Conscious learning transforms wood carving from a mechanical operation into a process of creative self-expression.

In conclusion, artistic wood carving in contemporary conditions possesses significant potential for reinterpretation and renewal. Its sustainable development is possible only through the combination of tradition and innovation, the integration of theoretical and practical components, and the application of a systematic approach within the educational system.

Նարինե Ղլեչյան - Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան, Տեխնոլոգիա և ձեռնարկչություն մասնագիտությամբ ուսուցչի որակավորում, Ա. Դ. Սախարովի անվան հ. 69 հիմնական դպրոցի ուսուցիչ: Գիտական հետաքրքրությունները՝ տեխնոլոգիա առարկայի դասավանդում: narine555narine@mail.ru

Нарине Глечян – Армянский государственный педагогический университет имени Хачатура Абовяна, педагогическое образование по специальности «Технология и предпринимательство», преподаватель начальной школы № 69 им. А. Д. Сахарова. Научные интересы: педагогическая технология. narine555narine@mail.ru

Narine Ghlechyan – Khachatur Abovyan Armenian State Pedagogical University, Teacher's qualification in Technology and Entrepreneurship, Teacher of A.D. Sakharov Primary School No. 69. Scientific interests: teaching technology. narine555narine@mail.ru

Խմբագրություն է ուղարկվել 02.03.2026թ.

Հանձնարարվել է գրախոսության 23.03.2026թ.

Հրատարակման է ներկայացվել 31.03.2026թ.